

SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÉ DĚJINY

Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti, vyd. Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENKA (= *Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 2*), Historický ústav AV ČR, Praha 2008 510 s., ISBN 978-80-7286-134-7

Studium dvora a dvorské kultury bylo donedávna spojeno především s bádáním o době raného novověku. Tři vědecké konference, zorganizované v uplynulých čtyřech letech, ovšem ukazují, že se problematika dvorského společenství stává frekventovanou i ze strany českých medievistů. Prezentovaný sborník je výsledkem pracovního zasedání konaného ve dnech 18.–19. října 2007 pod záštitou Historického ústavu AV ČR, Archivu hlavního města Prahy a Ústavu českých dějin UK. Zatímco první soubor o středověkých dvorech a rezidencích měl charakter jakéhosi konstitutivního výstupu, vymezeného spíše obecně formulovaným zastřešujícím tématem, další setkání se už organizátoři pokusili úžeji vymezit, resp. vnuknout mu obecnou jednotící ideu. Nosnými pilíři se tak stala témata skladby a kultury středověké dvorské společnosti.

Sborník otevírá přehledné metodologicko-teoretické pojednání Dany Dvořáckové-Malé, jehož cílem je v první řadě vymezit a osvětlit užívanou terminologii i nabízející se přístupy ke studiu dvorské problematiky. Poté už následují konkrétně zaměřené příspěvky. Z hlediska tematického je možné rozdělit je na několik okruhů: vývoj raně středověkého dvora přemyslovských knížat do 12. století ilustruje Jan Zelenka, na nějž úzce navazuje úvaha Martina Wihody o možných kořenech a podobě dvora prvních moravských markrabat. Dalším jednotícím tématem se stala struktura, fungování a personální složení panovnického dvora. V centru pozornosti tak stanula otázka purkrabích a obecně podoba dvora Přemysla Otakara II. (Libor Jan), ke dvoru Václava III. napřel svůj zájem Karel Maráz, který srovnal praxi na českém, polském a uherském dvoře posledního Přemyslovce s důrazem na jeho panování uherské. O podobě užšího dvora krále Jana Lucemburského a jeho syna Karla coby moravského markraběte pojednal Zdeněk Žalud, Markéta Marková naopak věnovala svou

pozornost spíše opomíjeným postavám, pohybujícím se na středověkých dvorech: kejklířům, kojným, kuchařům, krejčím či ševcům. Mechanismy vzniku dvorských elit se pokusil na příkladu nejvyššího komořího Přemysla Otakara II. Ondřeje z Všechrom podchytit a zobecnit Marcin Rafał Pauk. S revizí zažitých představ o vlivu nižší šlechty na Václava IV. vystoupil Robert Novotný, který tak zpřesnil představy o podobě a fungování Václavova dvora a v jistém ohledu přispěl k rehabilitaci tohoto panovníka, jež už po nějakou dobu v historické obci probíhá. Co se týče způsobu poznání skladby a fungování středověkého dvora, jednu z nejpoužívanějších metod představuje prosopografie, jíž na příkladu dvora Zikmunda Lucemburského využil Petr Elbel. Shrnující charakter má rovněž úvaha Václava Ledvinky nad kontinuitou či diskontinuitou mezi panovnickými dvory a rezidencemi v epoše pohusitské.

Významné postavení vedle světských (či chceme-li šlechtických) elit zastávaly na panovnických dvorech také elity církevní. Roli a působení vzdělavců, tedy v kontextu doby především kléru, v rámci dvora přemyslovských knížat a králů shrnula Marie Bláhová. O kontaktech a vzájemných vztazích mezi cisterciáckými opaty a posledními přemyslovskými králi pak přehledně pojednala Kateřina Charvátová. Třebaže s cisterciáckými opaty Heidenreichem, Konrádem a Petrem je závěr přemyslovské epochy obvykle spojován nejvíce, není na místě zapomínat na ostatní řeholní řády; v rámci sborníku tuto mezeru zaplňuje stať Renáty Modrákové, která se zaměřila na svatojiřský klášter benediktinek, odedávna silně spjatý s panovnickým dvorem.

Prozatím byla řeč především o dvorech českých knížat a králů, resp. moravských markrabat. Stranou však nezůstala ani další teritoria zemí České koruny, např. dvůr hlohovského a opavského vévody Zikmunda Jagellonského představil Petr Kozák. Další příspěvky, dotýkající se vedlejších zemí Koruny české, se poji s problematikou panovnických rezidencí, které tvořily vedle institutu dvora druhý zájmový okruh kolokvia. Do této kategorie spadají příspěvky Mladý Holé o vazbách českých panovníků 14.–16. století k rezidenčním sídlům ve slezské Vratislavi a Lenky Bobkové, která se věnuje dvoru a rezidenci vévody Jana Lucemburského ve Zhořelci. Co se týče proporčního rozvržení, problematika rezidenčních sídel zůstala poněkud v pozadí za

dvory panovníků, šlechty a kléru. Tento poměr částečně vyvažuje rozsáhlá a minuciozní studie Roberta Šimůnka, věnovaná otázce rezidenčních dvorů české pozdní středověké šlechty. Do širšího geografického a kulturního rámce zasadila téma Klára Benešovská, která představila dočasné rezidence Jana Lucemburského ve Francii, Lucembursku a Itálii. Úkolu představit dvůr olomouckých biskupů Roberta, Bruna a Dětricha, za jejichž episkopátu na Moravě vznikl specifický biskupský manský systém, se zdařile ujal Dalibor Janiš, organizaci dvora vratislavského biskupa Jošta z Rožmberka na základě jeho testamentu přiblížila Ewa Wólkiewicz.

Vedle složení dvora je v názvu sborníku jako další okruh deklarována kultura dvorské společnosti, která však přichází poněkud zkrátka. Vedle již uvedených textů M. Bláhové a R. Modrákové tuto problematiku zastupuje toliko stať Lenky Mráčkové, věnující se hudební kultuře v pramelech pozdního 15. století, dále pak obsáhlé pojednání Jany Fantysové o rytířských turnajích doby lucemburské jakožto nejen bojovém, ale i kulturním fenoménu, a studie Martina Musílka, který sleduje široké spektrum jevů, jež demonstrují reflexi dvorské módy u vrcholné středověkého měšťanstva. Do sekce „kultura“ pak byl zařazen i koncept celku se poněkud vymykající příspěvek Roberta Antonína, rekapitulující představy o ideálním panovníkovi dle výpovědí narativních pramenů českého středověku.

Jako celek lze bezpochyby sborník *Dvory a rezidence II* vyzdvihnout. Prezентuje relativně sevřené, mezi sebou často komunikující příspěvky, které reprezentativním způsobem přibližují vyčtené téma. Přínos představují jak po stránce faktografické zpřesněním poznání konkrétních problematických okruhů, tak po stránce historiograficko-metodologické skrze pečlivou recepci košatého zahraničního bádání. Bráno souhrnně, hlavní pozitivum představuje upozornění, že na dvůr nelze pohlížet jako na izolovaný organismus, s čímž souvisí faktor barevnosti dvorského života a proměnlivosti dvorské společnosti. Srovnáme-li daný sborník s jeho dva roky starým předchůdcem, je zřejmé, že v oblasti výzkumu středověkých dvorů a dvorského aparátu došlo ke znatelnému posunu. To však neznamená, že by nezbýval prostor do budoucna, jak některé z příspěvků koneckonců ukazují.

JOSEF ŠRÁMEK

Středověká města na Moravě a v sousedních zemích, vyd. Peter FUTÁK – Miroslav PLAČEK – Marek VAŘEKA, Město Hodonín, Repronis, Hodonín – Ostrava 2009

175 s., ISBN 978-80-7329-222-5

V roce 2008 si město Hodonín připomnělo 780 let od první zmínky. V rámci oslav nejen vyšla péčí redaktora M. Plačka a za přispění rozsáhlého autorského kolektivu monografie mapující dějiny této lokality (Hodonín 2008), ale současně byla ve dnech 24.–25. dubna 2008 uspořádána i mezinárodní vědecká konference. Anotovaný sborník přináší textovou podobu zde přednesených příspěvků sedmi českých (M. Čoupková, P. Futák, E. Kordiovský, F. Kostrouch, J. Mitáček, M. Plaček a M. Wihoda) a tří slovenských (M. Hoferka, A. Konečný a J. Lukačka) historiků. Část textů se pochopitelně týká přímo vývoje Hodonína nebo dalších moravských měst (Břeclavi, Valtic, Uherského Hradiště), nalezneme zde však i studie zaměřené na obecný vývoj městského zřízení či na další aspekty související s touto problematikou.

Na tomto místě můžeme výběrově upozornit pouze na některé příspěvky. Peter Futák se ve studii *O počátcích Hodonína. Od první zmínky po založení města* zaměřil jak na nejstarší historii místního hradu, tak i na vývoj lokality až do vydání známého privilegia královny Konstancie. Otázka vzniku této listiny samozřejmě nemohla zůstat stranou; autor navrhuje dataci do období 1236–1237, v krajním případě do roku 1238, do určité míry se tedy shoduje se starším názorem J. Kejře. Rovněž pak vyvrací často tradovaný omyl, že se jedná o zakládací privilegium (s. 34–35). Týž autor se v následujícím příspěvku zabývá osudy královny Konstancie, studie však na omezeném prostoru nepřináší mnoho nového.

Miroslav Plaček navázal na starší výzkumy Z. Měřinského a srovnal urbanistický vývoj Valtic a měst Dolního Rakouska (*K vývoji města Valtic v kontextu s městskými organismy Dolních Rakous*). Zde je třeba připomenout, že Valtice patřily k rakouskému území a součástí českého státu se staly teprve ve 20. století. Právě pohled „přes hranice“, hledání souvislostí, vzájemných vztahů, společných či naopak zcela odlišných aspektů v otázce zakládání měst a nejstaršího vývoje městského zřízení (podobně i u některých příspěvků slovenských kolegů) můžeme